

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ
НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В
УКРАЇНІ**

Збірник наукових праць за заг. ред. М. К. Галянтича

Київ
2014

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф. Г. БУРЧАКА НАПрН УКРАЇНИ

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ
НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ**

Збірник наукових праць
За заг. ред. М. К. Галянтича

Київ – 2014

УДК 340.132:334.012.46](477)(082)
ББК 67.9(4Укр)0я43+65.9(4Укр)290я43
УЗ1

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
(протокол № 12 від 17 грудня 2014 р.)*

Відповідальний за випуск – Кочин В. В., кандидат юридичних наук

**Удосконалення правового регулювання статусу
непідприємницьких організацій в Україні: Збірник наукових праць
(за результатами роботи «круглого столу») / За заг. ред.
М. К. Галянтича. – К.: НДІ приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2014. – 72 с.
ISBN 978-617-7087-35-8**

19 грудня 2014 року відділом проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України проведено «круглий стіл» на тему: «Удосконалення правового регулювання статусу непідприємницьких організацій в Україні».

У матеріалах збірника представлені результати наукових досліджень з проблематики статусу непідприємницьких організацій.

© Автори, 2014
© Науково-дослідний інститут
приватного права і
підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака, 2014

які вона має і, відповідно, які здійснює, тобто це відносини статичні, то потрапляння до особи майна є динамічними відносинами, тобто відносинами цивільного обороту. І в тому, і в другому випадку, маючи справу з цивільними правовідносинами, є потреба у встановленні сутності самого поняття майна. Адже від цього насамперед залежить те, яким чином особа набуває на нього прав та яким чином здійснює ці права. Це так, поскільки в обох випадках майно виступає об'єктом цивільних прав особи: в першому – зобов'язальних, або спадкових, а в другому – речових або виключних.

Як об'єкт права майно назване в ст. 177 ЦК серед інших об'єктів. Переважна схожість спостерігається між термінами «майно» та «речі», адже часто в ЦК вони вживаються як тотожні. Прикладом може слугувати ст. 655 ЦК, в якій йдеться про передачу майна за договором купівлі-продажу, яке одночасно названо й товаром. Водночас товаром зазвичай вважаються речі, а не сукупність прав та обов'язків, які становлять поняття майна за ст. 190 ЦК. Про безоплатну передачу майна за договором дарування йдеться й у ст. 717 ЦК, що так само, як і у випадку купівлі-продажу має розумітися як речі. Майно назване у ст. 759 ЦК і предметом договору найму, за яким передається в користування індивідуально визначена річ, яка повертається після припинення договору.

Між тим у всіх цих та інших випадках купувати і дарувати, здавати в найм та заставляти, відчужувати іншим чином можна не тільки речі, а й сукупність речей, тобто майнові комплекси. Останні ЦК України не регулюються, крім підприємства (ст. 191). Спеціальним законодавством (про приватизацію, про оренду) передбачається як предмет договору купівлі-продажу, оренди або об'єкт акціонування саме майнові комплекси. Є й інші майнові комплекси, наприклад, готельні, навчальні, житлові, ландшафтні тощо [1]. Тобто майновий комплекс не завжди має бути підприємницьким.

Якщо ж до майнового комплексу (єдиного майнового комплексу, підприємства) входять речі, майнові права та обов'язки, пов'язані єдиною метою їх використання за призначенням всього комплексу, то напевно таке твердження не може однозначно бути прийнятним для майна як сукупність прав та обов'язків.

З наведеного слідує, що поняття майна посідає проміжне місце між речами та майновими комплексами, часто ототожнюючись як з першими, так і з другими. Напевно, це й послугувало підставою для думки про те, що майно не є окремим об'єктом права [2], що воно є збірним поняттям [3]. Грунтовність аргументів на користь такого бачення майна є очевидною і, більше того, український законодавець не надає підстав для його спростування, крім того, що лише називає майно в якості окремого, при чому особливого, об'єкта права, не розкриваючи те, в чому полягає його особливість. Внаслідок цього абсолютно правомірно ставляться питання про те, у яких випадках припустимо порівнювати поняття майна й речі, а в яких слід вести мову про майно виключно як про сукупність речей; чи може бути майно, що складається з (а) речі, (б) сукупності речей і (в) майнових прав і обов'язків? Чи є майном будь-яка комбінація цієї сукупності; як поєднуються в майні (у складі майна) речі й майнові права на них [4, с. 61] та ін.

Змішання розглянутих понять (речей, майна, майнових комплексів) на рівні закону породжує чимало проблем на практиці. Особливо це пов'язане з тим, як визначити обсяг майна, а відтак – що до його складу входить. Якщо це майнові права та майнові обов'язки, як про це зазначається в ст. 190 ЦК, то яким чином визначатиметься їх вартість для того, аби майно було належним чином оцінено при його виступі в якості предмета договору (купівлі-продажу, найму тощо), або в разі виділу з нього частки (як це має місце при виході учасника з

господарського товариства), або при поділі майна (наприклад, між подружжям) та в інших правовідносинах, де об'єктом виступає майно. І якщо вартість речі визначити можна, і так само стосовно майнових прав, то вартість майна мусить визначатися як вартість всіх майнових прав, всіх речей, що входять до складу майна, зменшену на вартість майнових обов'язків, тобто боргів, які також є складовими майна.

Звертає на себе увагу, що за ГК України майно є сукупність речей та інших цінностей (ч. 1 та 2 ст. 139), з чого слідує, по-перше, що йдеться про учучевлені об'єкти, а не про майнові права; по-друге, відсутність вказівки на майнові обов'язки робить майно в розумінні ГК виключно активами без врахування боргів. Такий підхід принципово відрізняється з тим, що пропонує ЦК, і в тих випадках, коли майно буде виступати об'єктом цивільного обороту, або об'єктом поділу чи виділу, може настати ситуація, коли без врахування майнових обов'язків (боргів) якийсь із суб'єктів набуде переважного майнового становища в порівнянні з іншим. Останнє не допустимо і не відповідає не лише визначенню майна з ЦК, а й принципу справедливості.

Таким чином, поняттю майна важливо надати універсального визначення для його використання в правових механізмах всіх галузей законодавства. Для цього слід скористатися поняттям майна, наданим в ЦК.

Література

1. Печений О.П. Майнові комплекси в системі об'єктів нерухомого майна // Українське комерційне право. Актуальні питання правового регулювання відносин із приводу нерухомості: світовий досвід та вітчизняна практика - 2009. - № 9. – С.27-36.
2. Суханов Е.А. О понятии недвижимости и его влиянии на иные гражданско-правовые категории // Вестник гражданского права. – 2008. – № 4. [Электронный ресурс] // Справочная правовая система «КонсультантПлюс Проф».
3. Лапач В.А. Развитие представлений об имуществе // ЭЖ-Юрист. – 2006. – № 7. [Электронный ресурс] // Справочная правовая система «КонсультантПлюс Проф».
4. Цивільний і Господарський кодекси: 2004 – 2014 рр. : Монографія / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Право, 2014.

Парута Юлія Іванівна,
здобувач НДІ приватного і підприємництва
ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ГРОМАДСЬКА СПІЛКА – НОВАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Прийняття Закону України «Про громадські об'єднання» внесло численні корективи в розуміння інституту об'єднань. Однією із таких є впровадження у наше законодавство незнаній дотепер юридичної конструкції громадської спілки, особливістю якої є те, що засновниками та членами такого об'єднання можуть бути юридичні особи приватного права.

У вітчизняній цивілістичній доктрині вже висловлювалися пропозиції щодо потреби в наданні юридичним особам можливості виступати засновниками та учасниками громадських об'єднань. Зокрема, таку позицію зайняли Менджул М. В. [1, с. 75] та Кучеренко І. М. Окрім того, у правовій літературі зазначається,

що юридичні особи могли бути учасниками громадських організацій і раніше. Так, Законом України «Про об'єднання громадян» передбачався інститут колективного членства, під яким розумілася участь колективних суб'єктів, тобто юридичних осіб. Це можна побачити на прикладі Союзу адвокатів, який допускав можливість участі в цій громадській організації колегіальних членів – юридичних осіб [2, с. 278].

Натомість можливість бути засновниками та учасниками громадських об'єднань для юридичних осіб не знайшла однозначної підтримки у Верховній Раді України, оскільки не всі погоджувалися із такою перспективою для них. Наприклад, у висновку Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування від 30. 03. 2011 року зазначено, що право юридичних осіб бути засновниками громадських організацій не узгоджується з Конституцією України, адже відповідно до п. 1 ст. 36 Конституції «... саме громадяни України мають право на свободу об'єднання...» [3, с. 2]. Так, відповідно до ст. 36 Конституції України громадяни мають право створювати організації для здійснення захисту своїх прав і свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних та культурних потреб. Але таку потребу мають не тільки фізичні, а й юридичні особи.

Тому вважаємо, що надання юридичним особам можливості виступати засновниками та учасниками громадських об'єднань є правильним та сприятиме для кращої реалізації мети їхньої діяльності. У цьому контексті варто зазначити, що за даними Реєстру громадських об'єднань, із моменту набрання чинності Законом України «Про громадські об'єднання» зареєстровано приблизно 500 громадських спілок [4], а це свідчить про те, що надання можливості юридичним особам виступати засновниками та учасниками громадських об'єднань є об'єктивною вимогою цього часу.

Та все ж які б не висловлювалися думки з приводу доречності чи недоречності надання юридичним особам таких можливостей, маємо справу із якісно новим учасником цивільно – правових відносин. А оскільки правове становище таких суб'єктів є практично невивченим, необхідно дослідити правову природу громадської спілки та визначити, якими особливостями наділена громадська спілка порівняно із іншим, законодавчо передбаченим видом громадського об'єднання громадською організацією. Потрібно проаналізувати і те, які конкретно об'єднання юридичних осіб вправі визнаватися громадськими спілками.

Дослідження варто почати із легального визначення громадської спілки, котре надається Законом України «Про громадські об'єднання». Відповідно до п. 4 ст. 1 цього Закону «громадська спілка – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи» [5]. Якщо громадська спілка є громадським об'єднанням, то вона створюється з метою, з якою створюється громадське об'єднання, а саме: для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Наступне, що можна вивести із законодавчої дефініції, - це суб'єктний склад. Відповідно засновниками та учасниками можуть бути юридичні особи приватного права, а фізичним особам надана можливість бути тільки учасниками громадської спілки. Окрім того, не здійснюється поділ юридичних осіб – засновників та учасників громадської спілки на підприємницькі та непідприємницькі, а отже, їх засновниками та учасниками можуть бути як перші, так і другі.

Проаналізувавши Закон України «Про громадські об'єднання», можна виокремити конкретніші вимоги до складу засновників. Так, засновниками

громадської спілки можуть бути громадські об'єднання, але тільки ті, які прийняли рішення здійснювати свою діяльність зі статусом юридичної особи та іноземні юридичні особи. Визначається Законом і категорія осіб, яким забороняється бути засновниками громадської спілки. Зокрема, до них відносяться: політичні партії; юридичні особи, щодо яких прийнято рішення про їх припинення або які перебувають у процесі припинення; юридичні особи, єдиним засновником яких є одна і та сама особа; юридичні особи, якщо її засновник або власник істотної участі внесені до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності, чи щодо яких застосовано міжнародні санкції.

У цьому зв'язку не можна не згадати і про ч. 2 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання», якою передбачено, що громадське об'єднання «...за організаційно – правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка». Проведений законодавцем поділ цих юридичних осіб, на нашу думку, є не виправданим. Вважаємо, що найбільш влучно з цього приводу висловлюється Кочин В. В., який стверджує, що цей поділ є недоцільним, адже єдино відмінністю між такими юридичними особами є вимоги до їх засновників [6, с. 245].

Щоб краще зрозуміти правову природу громадської спілки, необхідно проаналізувати правові норми щодо громадських спілок, які закріплені в Законі України «Про громадські об'єднання». Законом визначається, що юридична особа бере участь в утворенні громадської спілки через свого керівника або іншого уповноваженого представника, який діє на підставі довіреності для вчинення дій щодо утворення громадської спілки. Під час здійснення реєстраційних дій до переліку необхідних документів, які подає громадська організація, громадська спілка додатково подає документи, що містять відомості щодо структури власності засновників. А якщо засновниками громадської спілки є іноземна юридична особа, подається ще й легалізований у встановленому порядку документ про підтвердження реєстрації іноземної юридичної особи в країні її місця знаходження.

Законом не виокремлюються конкретні права та обов'язки щодо громадських спілок, вони є загальними для усіх громадських об'єднань. Громадські спілки, як і громадські організації, які набули статусу юридичної особи можуть бути учасниками цивільно – правових відносин, набувати майнові і немайнові права, займатися підприємницькою діяльністю тощо. Тільки в п. 2 ст. 24 Закону закріплено, що окремі функції щодо управління майном громадського об'єднання можуть передаватися громадським спілкам, які утворені громадськими об'єднаннями, що передають їм такі правомочності [5].

Такими є особливості правового статусу громадських спілок, встановлені в Законі України «Про громадські об'єднання». Нами не зачіпалися загальні положення щодо створення, здійснення окремих реєстраційних дій чи дій, пов'язаних із повідомленням про створення, провадження ними своєї діяльності, в т.ч. і підприємницької, оскільки вони нічим не відрізняються від загальних положень щодо усіх громадських об'єднань.

Отже, вищенаведене ще раз підтверджує думку, яка побутує в наукових колах – основною відмінністю громадської спілки від громадської організації є суб'єктний склад. Звісно, до громадських спілок висуваються певні додаткові вимоги в процесі їх реєстрації та провадження діяльності, однак в основному вони пов'язані знову ж таки із суб'єктним складом, тому виокремлювати їх як окремі відмінності недоцільно.

Вважаємо за необхідне звернутися до даних Реєстру громадських об'єднань, оскільки дослідивши його можна зрозуміти, з якою конкретно метою

створюються громадські спілки та особливості засновницького складу. У ньому є зареєстровані такі громадські спілки: «Всеукраїнська асоціація власників та селекціонерів коней гуцульської породи», «Обласне об'єднання землевпорядників та геодезистів Хмельниччини», «Українська медико - фармацевтична асоціація», «Труханів острів», «Об'єднання національно – культурних товариств «Єдність» та багато інших. Коло їхньої діяльності є найрізноманітнішим, це і збереження породи гуцульських коней, і професійна спрямованість, і охорона природи, і освітньо та культурно – виховна. А перелік засновників є ще різноманітнішим, так ними є товариства з обмеженою відповідальністю, приватні акціонерні товариства, публічні акціонерні товариства, корпорації, благодійні організації, громадські організації і т.п. Також, з аналізу даних Реєстру громадських об'єднань випливає, що більшість громадських спілок бажає здійснювати свою діяльність зі статусом юридичної особи, однак займатися підприємницькою діяльністю, поки що, прагне не значна кількість громадських спілок [4].

Закономірно, постають питання: «Що саме має визнаватися громадською спілкою? Чи усі об'єднання, засновниками яких виступають юридичні особи, будуть визнаватися громадськими спілками?» Адже, наприклад, в організаціях роботодавців, асоціаціях кредитних спілок, об'єднаннях страховиків засновниками та учасниками також можуть бути юридичні особи.

Дійсно, засновниками організацій роботодавців, асоціацій кредитних спілок, об'єднань страховиків є юридичні особи, але до таких юридичних осіб висуваються певні вимоги щодо їх якісного складу. Наприклад, засновниками організацій роботодавців мають бути роботодавці, асоціацій кредитних спілок – кредитні спілки, об'єднання страховиків – страховики котрі є фінансовими установами. Тому вбачається нелогічним визначати їх як громадські спілки. Якщо на підставі суб'єктного критерію було виокремлено громадську спілку, то чому на цій самій підставі, але уже за якісним складом, не можна виокремлювати інші об'єднання юридичних осіб. На нашу думку, громадською спілкою мають визнаватися ті об'єднання юридичних осіб, до засновників або учасників яких не ставляться спеціальні вимоги, які наділені ознаками громадського об'єднання і мають на меті досягнення певних суспільно корисних результатів.

З приводу того, котрі саме суб'єкти мають визнаватися громадськими спілками, то дискусійною є норма Прикінцевих положень Закону України «Про громадські об'єднання», в якій закріплено, що спілки громадських організацій легалізовані на день введення цього Закону в дію, визнаються громадськими спілками, утвореними на підставі цього Закону [5]. Але незрозумілими залишається таке: якщо засновниками таких спілок були фізичні особи, то чи потрібно буде змінювати суб'єктний склад, чи буде зроблено виняток із правил?

На підставі окресленого вище можна зробити наступні висновки:

- надання права юридичним особам бути засновниками та учасниками громадських спілок є виправданим кроком та служитиме для кращої реалізації ними мети діяльності;

- засновниками та учасниками громадської спілки можуть бути як підприємницькі, так і непідприємницькі юридичні особи, в т.ч. громадські об'єднання зі статусом юридичної особи, а також іноземні юридичні особи;

- основною відмінністю громадської спілки від громадської організації є суб'єктний склад. Звісно, до громадських спілок висуваються певні додаткові вимоги в процесі їх реєстрації та провадження діяльності, однак в основному вони пов'язані з суб'єктним складом;

- встановлений законодавцем поділ за організаційно – правовою формою є недоцільним, адже здійснювати його на підставі суб'єктного критерію навряд чи є правильним;

- не всі об'єднання, засновниками або учасниками яких є юридичні особи, повинні визнаватися громадськими спілками. Громадською спілкою є ті об'єднання юридичних осіб, до засновників або учасників яких не висувають спеціальних вимог щодо їх якісного складу, які наділені ознаками громадського об'єднання і мають на меті досягнення певних суспільно корисних результатів. Окрім того, громадською спілкою згідно з нормами Закону України «Про громадські об'єднання» є спілки громадських організацій.

Зрозуміло, що навколо нового учасника цивільно – правових відносин будуть, і надалі, проводитися наукові розвідки, але на цьому етапі їхнє створення є виправданим та таким, що задовольняє сучасні вимоги, а підтвердити чи спростувати це зможе тільки практика їхньої діяльності.

Література

1. Менджул М. В. Громадські організації як суб'єкти цивільного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Марія Василівна Менджул. – Київ, 2011. – 254 с.

2. Кучеренко І. М. Організаційно – правові форми юридичних осіб приватного права: дис. доктора юрид. наук : 12.00.03 / Ірина Миколаївна Кучеренко. – К., 2004. – 468 с.

3. Висновок Комітету Верхової Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування від 30. 03. 2011 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38911

4. Реєстр громадських об'єднань. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rgo.informjust.ua/>

5. Про громадські об'єднання: Закон України [прийнятий 22. 03. 2012 р.] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page>

6. Кочин В. В. Сучасні проблеми цивільно - правового регулювання статусу громадських організацій в Україні [Текст] / В. В. Кочин // Методологія дослідження проблем цивільного права та процесу: науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті О. А. Пушкіна (26 травня 2012 р.). - Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2012. - С. 244-247.